

Yaşam

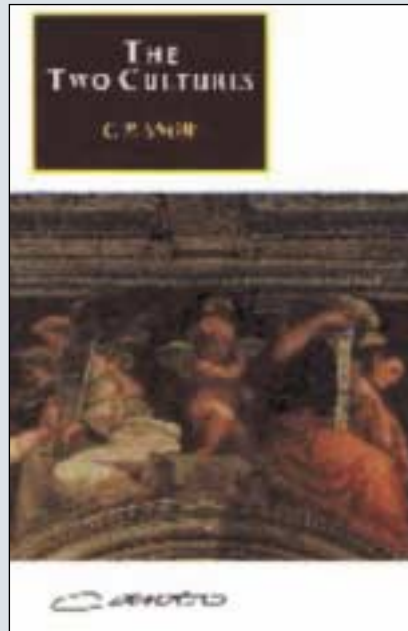
S a r g u n A . T o n t

Bilim ve Edebiyat Kavgası...

Konferanslar, yazarınızın verdikleri dahil, genellikle büyük tepkiler toplamaz ama arada sırada istisnalar da olmuyor değil. 1959 yılının Mayıs ayında İngiltere'nin ünlü Cambridge Üniversitesi'nde verilen bir konferans işte bu istisnalardan biriydi. Yok, konferansı veren C. P. Snow dinleyiciler tarafından çürük domates veya yumurta yağmuruna tutulmadı; ama bu konuşmanın başlattığı kavga bugün bile sürüyor. Açıklayalım:

C. P. Snow oldukça başarılı bir fizik kariyerinden sonra edebiyata dönerek bu alanda her ne kadar Orhan Pamuk'u kıskandıracak nitelikte olmasa da birçok eleştirmenin beğenisini alan romanlar yazmış, Kraliçe tarafından Lord'luk payesi verilmiş ünlü bir insandı. Böyle bir özgeçmiş gözönüne alırsak Snow'un o günkü konuşmasının başlığının "İki Kültür" adını taşımasına şaşmamak gerekir. (Kültürlerden birisi bilim, diğeryise İngilizcesi "humanities" diye bilinen dilbilimi, edebiyat, hukuk, felsefe, arkeoloji, karşılaştırmalı din bilimi, tarih, sanat tarihi ve konuları insan merkezli olan sosyal bilimlere kapsayan akademik alanlar. "Humanities" dilimize bazen beşeri, bazen humaniter bilimler diye çevriliyor ama yukarıdaki tanıtım bizdeki beşeri bilimlerin kapsamını çok aştığı için biz de bu yazımızda Snow'un kendisinin sık sık kullandığı "edebiyatçılar" sözcüğünü, bu genel anlamda kullanacağız.) Snow, yaşamını nasıl hem fizikçiler hem de edebiyatçılar arasında geçirdiğini söyleyerek başladığı konuşmasına, deneyimli akademisyenlerin dinleyiciyi rahatlatmak için sık sık başvurdukları bir yöntem olan kısa bir fıkra anlatarak devam eder. Cambridge Üniver-

sitesi'nin yöneticilerinden biri Oxford Üniversitesi'nden gelen bir arkadaşını, okulun lokantasında yemeğe götürmüş. Misafir masada oturan diğer akademisyenlere havadan sudan bir iki laf etmeye çalışmışsa da kısa bir homurtudan başka bir yanıt alamamış. Bunu gören yönetici "A, onlar matematikçi! Biz onlarla hiç konuşmayız" diyerek misafiri teskin etmiş. Bu rahatlatıcı fıkradan sonra balyozun inmesi geçikmemiş: "Hayır, ben çok ciddiym. Batı'nın tüm entellektüel yaşamı gitgide iki zıt kutba ayrılıyor... Bir tarafta, sanki kendilerinden başka entellektüel yokmuş gibi davranan edebiyatçılar... diğer yanda bilimadamları" ve bu iki grup arasında "bir anlaşmazlık uçurumu". Snow'a göre bilimadamlarını edebiyatçılardan ayıran en büyük fark, onların geleceğe ümitle bakmaları, toplumun problemlerinin çözülebile-

leceğine inanmalarıdır. Öte yandan edebiyatçılar sosyal problemlerle ilgilendikleri zaman hata üstüne hata yapıp, çözüm üretmek bir yana, büyük facialara, örneğin Musevi soykırımına, bilerek veya bilmeden zemin hazırladılar; sanayi devriminin insanlığa sağladığı faydaları gözardı edip olumsuz etkilerini vurguladılar. Snow, her ne kadar bilimciler arasında da bazı ayrılıklar olabileceğini, örneğin bir biyoloğun fizik teorilerini anlamakta güçlük çekebileceğini, kimi bilimadamlarının geleneksel, kiminin radikal politika izleyebileceğini, Broglie gibi asilzade kökenli bilimadamları olabileceği gibi mütevazı bir aileden Faraday gibi bir dahinin de çıkabileceğini belirttiikten sonra bütün bu ayrıntılara karşın bilimcilerin tek bir kültür oluşturduklarını, buna karşılık diğer kültürün çok daha belirsiz, karmakarışık bir durum sergilediğini vurguladı. Çok daha önemlisi, Snow'a göre eğer edebiyatçıların ortak bir özelliği varsa o da bilim konularında cahil olmalarıydı. Böyle bir girişten sonra çözüm yollarının ne olabileceği de gayet açıktı: Geleneksel humaniter (edebiyat, sanat, vs.) merkezli eğitim sistemi yerine bilimsel konulara çok daha fazla önem veren bir eğitim sistemine geçilmesi idi. Bu değişiklik "anlaşmazlık" uçurumunu büyük ölçüde daraltacak, bilimin teknolojiye, dolayısıyla ekonomiye katkısı daha etkili olacak ve bu gelişmeler fakir ülkelerle paylaşıldığı takdirde dünya barışı için önemli bir adım atılacaktı.

Snow'un bu konuşması 1959 yılında Encounter dergisinde yayınlandı. Dergiye gelen mektupların çoğunluğu Snow'u alkışlar nitelikteydi. Snow'a destek verenler arasında, filozof-matematikçi olmakla bir-

likte Nobel ödülünü alabilecek kadar edebi yeteneği de olan Bertrand Russell da vardı. Snow'un makalesi liselerde bile okutulmaya başlanmıştı. Fakat bu konuda son sözün söylenmediği, zamanın en ünlü akademisyen ve edebiyat eleştirmenlerinden biri olan F. R. Levis'in umulmadık bir şekilde sahneye (ringe demek daha doğru olur) atılmasıyla ortaya çıktı. Ne kadar kızsarsa kızsın iyi bir boksör hiç bir zaman kendini kaybedip rakibine salla parti girişerek gardını ihmal etmez. R. S. Levis önce konuşma olarak yaptığı ve sonradan Spectator dergisinde basılan makalesinde Snow'un kişiliğine yönelik ağır eleştirilerle bu kuralı ayaklar altına aldı. Levis'e göre Snow hiç bir entellektüel özelliği olmayan biriydi ve daha da beteri "Snow kendini bir roman yazarı olarak görüyor, ama bir yazar olarak o bir hiç"ti..."Onun, romanın ne olduğunu bildiği bile söylene- mez"di. Öte yandan Levis'in haklı yönleri de yok değildi. Sanayi devrimi veya başka bir devrimin olumsuz etkilerini bir yazarın dile getirmesi, normal hatta faydalı bile olabilir. Yerimiz kısıtlı olduğu için ayrıntılara giremeyeceğiz; burada vurgulamak istediğimiz nokta Levis'in eleştirilerini kişileştirmesinin, iki kültür arasındaki uçurumu daraltmak yerine daha da genişlettiği. Spectator'a gönderilen mektupların çoğu Levis'i kınarken ufak bir kısmı da onu destekliyordu. Bir İngiliz gazetesi başyazarı, ünlü romancı William James'ın "bilimadamları en bağnaz kişilerdir" sözünü okuyuculara aktararak, sanki yangına körükle gidiyordu. Edebiyat eleştirmeni Lionel Trilling, gayet efendi bir dil ve üslupla kaleme aldığı makalesinde Levis'i kınıyor ve Snow'u humaniter bilimlerin insanlığa faydasını anlamamakla suçluyordu. Matematikçi ve popüler bilim yazarı Jacob Bronowski ise orta yolu seçerek aslında tek bir kültürün olduğunu, değişik yöntemler kullanılsa da bilimadamı ve şairin yaptığının "doğadaki saklı ilişkileri" keşfetmekten başka bir şey olmadığını iddia ediyordu. Günümüzün en prestijli bilim dergisi olan Nature'ın hâlâ bu konuda makaleler yayınlaması, iki kültür kavgasının, eski şiddetiyle olmasa bile yine de devam ettiğinin bir kanıtı. Geçen sayıda sizlere temel bilimcilerin, aklı başında olan herkesin anlayabileceği bir şekilde ölçü birimleri oluşturduğunu, edebiyat ve sosyal bilimlerin böyle birimlerden yoksun olduğundan bahsetmiş, bir kilogramın neye eşdeğer olduğunun tek bir tanımlaması varken "kültür" kavramının

tam 164 tanımı olduğundan bahsetmiş-tik. Olaya bu açıdan bakarsak bu iki kültür arasında önemli farklar olması zaten normal bir olaydır; kaldı ki özellikle son yıllarda gözlediğimiz aşırı uzmanlaşma yüzünden, bilim camiası içinde bile, bir uzmanın diğer bir uzmanın çalıştığı konuyu anlaması gittikçe zorlaşmaktadır. (Sırf profesyonellere yönelik bilimsel dergi sayısı 2000 üzerindedir.)

Son yıllarda gerek Snow'un tanımladığı "anlaşmazlık uçurumunu" daraltmak, aynı kültüre mensup fakat birbirlerinin yaptıkları çalışmalardan bihaber olan uzmanlar arasında fikir alışverişi sağlayabil-mek için çeşitli yöntemler denenmektedir. California Üniversitesi'nin San Diego yerleşkesinde bir grup bilimadamı ve edebiyatçının birlikte okuttukları "Denizin Bilimi ve Şiiri" adlı ders, bu alanda atılan mütevazı ama örnek teşkil edebilecek bir adımdır. Bir bilimadamının organize ettiği ve öğrencilerin büyük ilgi gösterdikleri bu derse üniversitenin en saygın elemanlarının katılması, kültürler arasında köprülerin atılabileceğinin bir örneğidir.

Değişik alanlarda uzmanlaşmış kişilerin nasıl birlikte çalışabilecekleri, beklen-medik bir şekilde ekoloji ve çevre bilimlerinin 1960'lı yıllarda filizlenip günümüzde gündeme oturmasıyla ortaya çıktı. Bir örnek verelim. En önemli çevre sorunlarından biri olan küresel ısınmaya neden olan karbon dioksit gazının uzun süreli öl-

çümleri, bir kimyacı tarafından yapıldı; bu gazın ne kadarının karadaki bitkiler tarafından atmosferden çekildiğini ormancılar, ne kadarının deniz bitkileri tarafından depo edildiğini denizbilimciler belirlediler; bu şekilde birçok uzmanın sağladığı çok sayıda veriyi bilgisayara yükleyerek ısınmanın ileride ne gibi bir profil çizeceğini matematikçi ve iklimciler hesapladı. Atmosfere attığımız her ton karbon dioksidin bizlere 20 dolara mal olacağını da ekonomistler belirledi. Bu ısınmanın faturasının zengin ve fakir uluslar arasında nasıl adaletili bir şekilde ödenmesi gerektiğini de politikacılar, hukukçular ve filozoflar belirlemeye çalışıyor. Bir de, sadece ekolojinin diğer disiplinlerle evlenmesinden ortaya çıkan şu yeni akademik alanlara göz atın: Ekolojik Sanat, Ekolojik Psikoloji, Kültürel Ekoloji (iki ekol var: biri ekolojinin antropoloji, diğeri edebiyatla kaynaşması), Ekolojik Tıp, Ekolojik Sosyoloji, Ekolojik Felsefe, vs. Bu tür evlilikleri diğer alanlarda da görmekteyiz. Örneğin tarih ile biyolojinin birleşmesinden oluşan Biyolojik Tarih (bir örnek: Napoleon'un zehirlenip zehirlenmediğini saçından alınan numuneleri laboratuvarında analiz ederek karara bağlamak). Kim bilir? Belki iki kültür problemi, özellikle eş seçmede pek müşkülpesent olmayan ekoloji sayesinde kendiliğinden çözülüyor. Darısı evde kısmetini bekleyen diğer bilimlerin başına.